

BATI SAHRA MESELESİNDE İSRAİL GERGİNLİĞİ

DR. HÜSNA TAŞ YETİM

Akademisyen MEDİPOL ÜNİ.

“

Fas Kraliyet Divanı 17 Temmuz 2023 tarihinde yaptığı yazılı bir açıklamayla İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun, Fas lideri Muhammed Sidi'ye gönderdiği mektupta İsrail'in Fas'ın Batı Sahra toprakları üzerindeki egemenlik haklarını tanıdığını ve bölgenin Dakla kentinde konsolosluk açacağını ilan etti.

”

Fas'ın, 1975 yılında İspanya'nın eski sömürgesi olan Batı Sahra'yı topraklarına katmasıyla birlikte Cezayir ilişkilerinde gerilim oluşturan Batı Sahra günümüze dek ikili ilişkilerde akut bir sorun olarak kalmaya devam etmektedir. Söz konusu meseleye ilişkin ortaya çıkan her bir yeni gelişme ikili ilişkilerdeki tansiyonu daha fazla yükselmekle kalmıyor aynı zamanda Fas ve Cezayir'in üçüncü ülkelerle olan ilişkilerine de yakından sirayet etmektedir. Geçtiğimiz günlerde ortaya çıkan

yeni gelişme Batı Sahra meselesinin bu bağlamdaki etkisini ortaya koymasından önemlidir.

Fas Kraliyet Divanı 17 Temmuz 2023 tarihinde yaptığı yazılı bir açıklamayla İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun, Fas lideri Muhammed Sidi'ye gönderdiği mektupta İsrail'in Fas'ın Batı Sahra toprakları üzerindeki egemenlik haklarını tanıdığını ve bölgenin Dakla kentinde konsolosluk açacağını ilan etti. Mektupta ayrıca İsrail'in bu kararını resmî metinlere de dâhil edeceği, Birleşmiş Milletler (BM) başta olmak üzere diğer önde gelen uluslararası örgütlere, bölgesel kuruluşlara ve İsrail'le diplomatik ilişkileri bulunan tüm devletlere gönderileceği ayrıca kaydedilmekteydi. Times of Israel haber kaynağı, İsrail Başbakanlık Ofisinin, “*İsrail, Fas hükûmetinin açıklamasının ayrıntılarını doğruluyor*” ifadesini kullanarak söz konusu mektubun gönderildiğini teyit ettiğini belirtti.

Cezayir Dışişleri Bakanlığı söz konusu açıklamadan kısa bir süre sonra yazılı açıklama yayımladı. Açıklamada Cezayir, İsrail'in söz konusu eylemini kınarken, bu ka-



rarının uluslararası hukuka aykırı olduğunu ve tanıma eyleminin Batı Sahra halkının kendi kaderini tayin hakkını sona erdirmeyeceğini ve bu nedenle bunun bir hükmünün olmadığını kaydetti. Fas kuvvetlerini ayrıca Batı Sahra'da işgalci olarak nitelendiren söz konusu açıklamanın en önemli yönü ise İsrail'in Batı Sahra üzerinde Fas egemenliğini tanıyarak “kara sicil” yeni bir suç daha eklediğine ilişkin ifadesiydi. Bu ifadeyi, İsrail'in söz konusu tanıma eylemiyle uluslararası hukuku ve anlaşmaları



çığnemeyi sürdürdüğüne dair yapılan vurgu izlemekteydi. İsrail'in Filistin topraklarında uzun yıllardır sürdürdüğü işgal eylemine doğrudan referans yapan bu ifadeler aynı zamanda İsrail'in, Filistin ve Fas'ın Batı Sahra konusundaki politikalarını işgal olarak niteleyerek aralarında doğrudan paralellik kurdu. Söz konusu ifadeye göre Fas ve İsrail, uzun yıllardır işgal konusunda aynı politikalar yürütmektedir. Bu ifade hem Fas ve Cezayir arasında İsrail'e dair gerginlik alanı oluşturması hem de Cezayir-İsrail

ilişkilerinde gerginlik oluşturması bakımından üzerinde durulması gereken bir konudur.

FAS-CEZAYİR İLİŞKİLERİNİN ÇÖZÜLEMİYEN GORDİYONU: BATI SAHRA

Batı Sahra meselesi, Fas'ın 1975 yılında uzun yıllar boyunca İspanya sömürgesi konumunda bulunan Batı Sahra bölgesini topraklarına katması kararıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Kararı takiben, Cezayir

destekli bağımsızlık yanlısı Polisario Cephesi ve Fas arasında başlayan gerginlik zaman zaman taraflar arası çatışmalara yol açmıştır. Polisario Cephesi, Batı Sahra'nın bağımsız bir statüsü olduğunu ve bu nedenle bölge kaderinin tayini için referanduma gidilmesi gerektiğini savunurken, Fas ise bölge egemenliğinin kendisinde olması gerektiğini belirtmektedir. Tarafların söz konusu tezleri arasında bir uzlaşma sağlanmasına yönelik uluslararası ve bölgesel düzeyde çeşitli girişimler gerçekleştirilmiş

ancak henüz somut bir çözüme ulaşamamıştır. Bu kapsamda 1991 yılında BM arabuluculuğuyla taraflar arasında varılan ateşkese takiben o tarihe dek Fas güvenlik güçlerine karşı silahlı bir mücadele yürüten Polisario Cephesi, anlaşmayı takiben söz konusu yöntemi geride bırakmış ve Riyad yönetimiyle belirli aralıklarla müzakere masalarında bir araya gelmiştir. Ancak tüm bu girişimlerden Batı Sahra'nın statüsüne ilişkin etkili bir çözüm üretilememiştir. Bu durum büyük ölçüde tarafların Batı Sahra'ya ilişkin tezlerinden taviz vermemesinden kaynaklanmaktadır. Kasım 2020 tarihinde Polisario Cephesi'nin 1991 öncesindeki yöntemlerine tekrar dönmesiyle Batı Sahra'da tekrar artan çatışmalar Fas, Cezayir ve Polisario üçgenindeki sorunları derinleştirmiştir. Fas, Batı Sahra'da artan çatışma ve gerginlikten dolayı ilişkilerinin son derece gergin olduğu Cezayir'i sorumlu tutmaktadır.

“

Bilindiği üzere Fas-İsrail ilişkileri Fas'ın, 2000 yılındaki İntifada eylemi sonrasında diplomatik ilişkileri askıya almasıyla birlikte kesilmişti. 10 Aralık 2020 tarihinde yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump'ın, İsrail ile ilişkilerin kısmen düzeltilmesi karşılığında Fas'ın bölge üzerindeki hak iddiasını tanıması üzerine aynı gün Rabat yönetimi Tel Aviv'le diplomatik ilişkilerini tekrar tesis etme kararı aldığını açıklamıştır.

”

İSRAİL'İN BATI SAHRA HAMLESİNİN NEDENLERİ

İsrail Dışişleri Bakanı Eli Cohen, yakın zamanda yaptığı açıklamada Tel Aviv yönetiminin Fas'ın Batı Sahra üzerindeki egemenliğini tanıma kararını Kuzey Afrika kıtasındaki barış ve istikrarı derinleştirmek amacıyla alınmış olduğunu belirtti. Cohen açıklamasının devamında, bu kararın devletler ve halklar arasındaki ilişkileri ve bölge devletleri arasındaki iş birliğini güçlendireceğini ayrıca kaydetti. Uzmanlar arasında yaygın olan görüşe göre ise bu kararda iki faktör etkili oldu. İlk olarak İsrail'in, Fas ile ikili ilişkilerini geliştirme isteğinin önemli etkisi var. Bilindiği üzere Fas-İsrail ilişkileri Fas'ın, 2000 yılındaki İntifada eylemi sonrasında diplomatik ilişkileri askıya almasıyla birlikte kesilmişti. 10 Aralık 2020 tarihinde yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump'ın, İsrail ile ilişkilerin kısmen düzeltilmesi karşılığında Fas'ın bölge üzerindeki hak iddiasını tanıması üzerine

aynı gün Rabat yönetimi Tel Aviv'le diplomatik ilişkilerini tekrar tesis etme kararı aldığını açıklamıştır. Böylece Fas, İbrahim Anlaşmaları'nı Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Sudan'dan sonra onaylayan ve İsrail'le ilişkilerini normalleştirme sürecini başlatan dördüncü Arap ülkesi olmuştu. Söz konusu tarih itibarıyla iki ülke arasında ilişkiler özellikle ekonomi, ticari, kültürel ve siyasi alanlarda ivme kaydetmeye başlamıştır. Fas Kralı VI. Muhammed'in, İsrail'in Batı Sahra'da Fas'ın egemenliğini tanımasından sadece iki gün sonra, İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'yu ülkeye davet etmesi bu kapsamdaki değerlendirmeyi güçlendirmektedir. Söz konusu davet mektubunda Kral Muhammed, bu ziyaretin ikili ilişkileri güçlendirmek için yeni fırsatlar oluşturacağına dikkat çeken ifadelerle yer vermektedir. Tel Aviv yönetiminden gelen yanıtta ise İsrail Başbakanı'nın daveti memnuniyetle karşıladığını ve en kısa sürede Kral Muhammed'le Rabat'ta görüşme gerçekleştireceğini belirtilmekteydi.



Söz konusu yorumu güçlendiren diğer gelişme ise Tel Aviv ve Rabat yönetimlerinin diplomatik ilişkileri büyükelçilik düzeyine çekeceklerine dair yaptıkları açıklamalarıdır. Fas ve İsrail ilişkilerinde diplomatik ilişkiler tekrar kurulmasına ve bir normalleşme sağlanmış olmasına karşın, diplomatik ilişkiler henüz büyükelçilik düzeyinde tesis edilmiş değildir. İsrail geçtiğimiz şubat ayında Rabat'ta bulunan İrtibat Ofisinden yaptığı açıklamada, Rabat'ta önümüzdeki yıl içerisinde büyükelçiliğini açacağını ve binanın inşasını başlattığını duyurmuştu. Benzer bir açıklamayı Rabat yönetimi İsrail'in Batı Sahra'da Fas egemenliğini tanıdığını açıklamasının ardından yaptı. Açıklamada, Rabat yönetimi İsrail'le diplomatik ilişkilerini mümkün olan sürede büyükelçilik düzeyine çekeceğini kaydetti. Bu açıklamaları takiben, ilerleyen süreçte tarafların karşılıklı olarak büyükelçi ataması beklenmektedir. İkincisi, Tel Aviv yönetiminin İbrahim Anlaşmaları'ndan siyasi ve diplomatik olarak birçok fayda elde etme isteğiyle tanıma kararı arasında yakından bir ilişki söz konudur. Bu yöndeki baskın görüşe göre İsrail, İbrahim Anlaşmaları'nın Fas'ta sağlam bir zemin kazanmasıyla birlikte Fas'ın diğer ülkeleri bu durumu takip etmeleri için model olacağını ummaktadır. Bu nedenle İsrail, Fas'la ilişkilerini geliştirmeye oldukça önem atfetmektedir ve tanıma kararı da bu hedefin önemli ve stratejik bir girişimidir. Fas Kralı'nın, geçen yıl ağustos ayında "Fas'ın dünyayı Fas Sahra'sının gözlüklerinden gördüğüne" dair yaptığı açıklama bu minvalde önemlidir. Fas'ın, diğer ülkelerle ikili ilişkilerini Batı Sahra konusundaki desteğe bağladığına

işaret eden bu açıklama, İsrail'in söz konusu kararının bu açıklamaya verilmiş bir karşılık olma ihtimalini oldukça yükseltmektedir. Bu ihtimali güçlendiren bir diğer önemli gelişme ise ilki İsrail'de düzenlenen Necef Zirvesi'nin ikincisinin, bu yıl eylül ve ekim aylarında Fas'ta düzenlenmesi ihtimalidir. Bu minvalde yapılan analizlere göre Fas, İsrail'le normalleşme anlaşmaları imzalayan Arap ülkelerini ABD himayesinde bir araya getiren söz konusu zirveye ev sahipliğini yapmayı İsrail'in Batı Sahra üzerindeki Fas egemenliğini tanıma şartına bağladı. Fas, bu yıl mart ayında ülkesinde yapılacak olan Necef Zirvesi'ni bölgedeki siyasi durumu gerekçe göstererek ertelemiştir.

“
İsrail'le diplomatik ilişkilerin kurulmasını reddeden Cezayir'in, İsrail'in Batı Sahra kararını takiben yaptığı sert açıklamalarda İsrail'in Filistin topraklarındaki işgalci konumuna vurgu yapması, Cezayir'in söz konusu kararı daha çok bu yönüyle ele almayı sürdüreceğine işaret etmektedir.

”
Son olarak söz konusu kararın Fas ve İsrail açısından sonuçlarına değinmek gerekirse bu kararı Fas açısından avantajlı ve dezavantajlı gören analizler söz konusudur. İlk görüş, bu kararın Fas'ın uluslararası alandaki ortakları nezdinde güven kazanmasına, Batı Sahra konusunda destek ve iş birliğini güçlendirmesine yardımcı olacağını belirtirken, ikincisi ise bu kararın

Fas'ın Batı Sahra meselesi konusundaki prestijini riske atabileceğini ve 2021 yılından beri diplomatik ilişkilerinin olmadığı Cezayir'le ilişkilerini daha da zorlu bir döneme sokacağını vurgulamaktadır. Bununla birlikte, İsrail'in söz konusu kararının Fas'ın İsrail-Filistin çatışması konusundaki iki devletli bir çözümü savunma şeklindeki politikasında değişime yol açmayacağı da belirtilmektedir. Fas, daha çok bu karar sonrası İsrail yatırımlarının ülkesinde ve bölgede artacağını düşünmektedir. Kararın İsrail açısından en önemli sonucu ise Filistin meselesiyle arasında kurulan paralellik ve bu kapsamda daha fazla uğrayacağı prestij kaybıdır. Bu hususun özellikle, Cezayir'le ikili ilişkilerine yansımaları kuvvetle muhtemeldir. Bilindiği üzere Filistin meselesine yakından ilgi gösteren Cezayir, uzun yıllardır Filistinlilerden yana bir tutum sergilemekte ve 1967 sınırlarının temel alınmasıyla başkenti Doğu Kudüs olan Filistin devletinin kurulmasını savunmaktadır. Cezayir, İbrahim Anlaşmaları kapsamında İsrail'le normalleşme adımlarının tarafı olmayacağını açıklamış ve İsrail'i tanıyan devletleri şiddetle eleştirmişti. İsrail'le diplomatik ilişkilerin kurulmasını reddeden Cezayir'in, İsrail'in Batı Sahra kararını takiben yaptığı sert açıklamalarda İsrail'in Filistin topraklarındaki işgalci konumuna vurgu yapması, Cezayir'in söz konusu kararı daha çok bu yönüyle ele almayı sürdüreceğine işaret etmektedir. Sonuç olarak Cezayir-Fas ilişkilerinde Batı Sahra meselesi bir faktör olarak varlığını sürdürmekte ve Filistin konusunda bu bağlamda ikili ilişkileri şekillendirmektedir. ■